

Dostojno su ih pokopali i nadahnuli se njihovom snagom

Hercegovački su franjevci još od uboštva prvoga svoga člana fra Stjepana Naletilića 1942., najvjerojatnije pokraj Zanaglina na Ku-presu, nastojali dostojno pokopati svoje ubijene ili pronaći njihove posmrtnе ostatke, ali nije to bilo lako u onome vremenu. Jugokomunisti su ih nastojali izbrisati iz pamćenja i uspostaviti svoj pogled na život. Zbog toga su na Širokom Brijegu, nakon što su pobili 12 frataru 7. veljače 1945., uskoro zatrplali ratno sklonište gdje su franjevce dokrajčene metkom u zatiljak jednostavno ubacili i onda zapalili jer se puk okupljaо i molio za njihov zagovor. Slično se dogodilo i s onih šest frataru ubijenih u Mostarskom Gracu 6. veljače 1945. Bili su ostavljeni da ih raznesu divlje zwijeri, ali su ih vjernici krišom nastojali što bolje prekritic zemljom. I pala je siva kropa na ta mjesta strašna zločina sve do Hrvatskoga proljeća 1971.

Iskoristivši proslavu Marijanske godine, čitava se Provincija okupila na Širokom Brijegu 1. srpnja 1971., zajedno s 10-ak tisuća vjernoga Božjega puka. Častili su svoju Gospu, razmišljali o svojoj prošlosti, ali i dostojno pokopali svoju ubijenu braću na Širokom Brijegu i u Mostarskom Gracu, čije su kosti krišom otkopali još 1969. O svemu je opširno izvjestilo službeno glasilo Hercegovačke franjevačke provincije Mir i dobro, 5, Mostar, 1971., str. 185. – 206. Donosimo presliku tih stranica. Primjetimo kako su mudro oblikovali čitav dan unatoč jugokomunističkoj opasnosti. ☩

PROCESIJA IZ KLANCA

PRIJENOS POSMRTNIH OSTATAKA POBIJENIH FRANJEVACA

POKORNIČKO HODOČAŠĆE PROVINCIJE NA ŠIROKI BRIJEG

1.srpnja 1971

- piše o. Provincijal-

"1. srpnja 1971. Hodočašće Provincije u Marijinoj godini. Jučer smo postili o kruhu i vodi. Danas smo pješačili i zatim molili, a u podne koncelebrirali "pro bono Provinciae": nas 78 u koncelebraciji.- Izveli smo pokornički program. Sretni i mi, a vjerojatno i naša nebeska Majka. Dočekani bratski od braće na Širokom Brijegu.- Zahvalni našim starim ocima, sjedinjeni u ljubavi i s vedrim pogledom u budućnost."

Tako smo zapisali u kroniku samostana na Širokom Brijegu, a zatim se potpisali: svih nas 150 koji smo se tu toga dana našli.

Uistinu, bio je to izvanredan dan i doživljaj!

"Dedo", fra Tomo Zubac, reče da u svojih 88 godina životu još nikada nije vidio ni doživio nešto slično.

Jedan zlatomisnik reče: "Sav život na jednu stranu, a ovaj dan na drugu, i opet se ne bih zamijenio".

Jedan vrlo pobožni starac nazva to "jedinstvenim doživljajem u životu".

Ja sam u svoj dnevnik zapisao: "Ovo mi je najsadržajniji dan u životu".

Ima braće koja se tuže da je bilo "predugo". Imaju pravo! Pokora je pokora, a molitva je molitva. Ne valja ni začina preko načina, pogotovo ne valja pokora ako je predomjerna. Ali nisam čuo nikoga tko taj dan ne bi smatrao jedinstvenim doživljajem u životu.

Kako je došlo do toga?

Ideja je nikla u srcu nekoga od "nepoznatih junaka". Prigodom jedne duhovne obnove, dok smo raspravljali o "povratak osobnoj molitvi", netko je nabacio da bi trebalo onako kako su stari činili: postiti i bosonogi na Široki Brijeg hodočastiti.

Ne znam gdje je to bilo i tko je taj bio. Sve mi se nešto mota po glavi da je to bilo na Humcu. Možda je to rekao fra Bonifacije Barbarić, možda fra Zdenko Galić, a možda i fra Vinko Dragičević. Da me ubijete, ja se ne mogu sjetiti.

Palo je to sjeme na prilično kameni tlo. Nisam to ja prihvatio zadugo. Ali kad se počelo ozbiljno raditi o proslavi marijanske godine, sve više se ta ideja namećala. I na 6. svib

njao.g., kad sam imao izići pred prošireni definitorij s konkretnim prijedlogom za proslavu, imao sam već u glavi i neke detalje. Bio sam predložio da napravimo pokorničko hodočašće čitave Provincije, i to da bude toga dana post o kruhu i vodi. Prošireni definitorij je prihvatio, ali i korigirao prijedlog: post su pomakli za dan prije, a za dan hodočašća predviđeli "agapu" - bratski sastanak i gozbu. Odredba proširenog definitorija objavljena je u našem glasilu 1973/3, str. 100.

Na sjednici definitorija od 18. lipnja o.g. povjerenou je našoj Komisiji za liturgiju da, u dogovoru s braćom na Širokom Brijegu, izradi detaljan plan. "Dnevni red" hodočašće, sastavljen na prijedlog te komisije, objavljen je u našem glasilu 1971/4, str. 138, a opširan i do u sitnice razrađen program dostavljen je svoj braći desetak dana prije hodočašća.

I POST I PJEŠAČENJE

"Ja sam sve mislio da se Provincijal šali kad spominje post o samom kruhu i vodi. Ali kad ujutro ne bi ništa drugo na stolu, počeo sam shvaćati da bi to moglo biti i zbilja. A kad se na podne poče dijeliti komad kruha i čaša vode,... ja shvatih da je to prava pokora..." - reče jedan mladi svećenik.

Pješačenje! Prevarili smo se svi: i mladi i stari. Mi stari mislili da je Brijeg još uvijek jednak blizu kao nekad pa se pouzdali u svoje noge. I lipsali. A mladi mislili da je isto hodočastiti i loptu ganjati pa potrčali... I lipsali prije vremena. Ne će svatko da priča svoje jade. Ali ja vidim da su mnogim šoferima skočili mjehurići po tabanima... Drukčije je to nego upirati papuču za gas! Moj vikar i kolega fra Bonicije je izdržao, ali je zato nakon dva dana pao na postiju... I neke su novice i klerike kupili u "kombi", koji je za svaki slučaj išao iza kolone.

Nu, nema ga tko nije shvatio post, pješačenje i pokorozbiljno. Do krvi i suza ozbiljno. Bez iznimke."Zašto sve to mučenje? Barem vi bolesnici morali biste nešto uzeti!" - čudila se sestra kuharica. "Da barem malo okušamo kako je bilo našim starim majkama i bakama kad su 'žežinjale' svakog tjedna po dan, pa i dva i tri!"

Mnogi nisu uopće spavalii. Iz Nahije, s Humca, a i iz Bekije krenuli su već u dva poponoći. A tako je nekako bilo i svim ostalima, osim mještanima...

Slabost od posta, umor od pješačenja, otežalost od nespavanja, a nadasve iznemoglost od dugih molitava i propovijedi... sve je to skršilo tjelesa. Uzdamo se da je i milost Božja skršila srca!

II PROCESIJA IZ KLANCA

Pred obnovljenom kapelicom sv. Ante skupilo se nas oko 130. Križ i svijeće su prethodile, a ostali se poredali tri i tri, potpuno u duhu Konstitucija: bez precedencije. Provincijal okružen gvardijanima iz Mostara i Duvna "predsjedao" je. Molili smo slavnu krunicu, i to svaki samostan je predmolio po jedan desetak. Između toga smo pjevali po jednu pjesmu. Upravo smo završili i krunicu i litanije kad smo stigli na kapiju. Zadnji takt pjesme "Čuj nas, Majko" otpjevan je kad je posljednji stigao pred portal.

Tu su nas dočekala starija i bolesnija braća na čelu s mjesnim gvardijanom fra Jozom Pejićem. Provincijal je poljubio Gospin kip, a onda pozdravio gvardijana i braću:

"Oče gvardijane, evo čitave Provincije sakupljene ovde. I Kustodija je zastupljena po dvojici vijećnika, a Evropa i Afrika po nekolicini svršenih studenata. Došli smo da Gospo kažemo da nam je teško i da od nje zamolimo hitnu pomoć. A od vas, čuvara ovog svetišta, željeli bismo čuti kako su naši stari oci kroz tolike narodne ustanke, ratove i nevolje izdržali i sačuvali i vjeru i obraz! Ako u vašim starim tradicijama ima štogod o tom, recite nam i poučite nas!"

Otar gvardijan je - kao kakav stariji vodnik - najprije podnio "raport":

"Oče provincijale! U kući je stanje redovno, braća su sva na broju, bolesnika nema, i svi s radošću očekuju da vam svima iskažu bratsku ljubav!"

A onda je nastavio:

"Oče provincijale, draga Provincijo! U ime 130 godina čuvanja ovoga Gospina svetišta, u ime svih čuvara koji su ovdje bili i još jesu pozdravljam vas, vas braću ove naše Gospine Provincije. A svoj Provinciji mogu prenijeti poruku čuvara ovoga svetišta: 130 godina ova crkva je rasla, nikada se nije smanjivala. Broj braće nekada se povećavao, nekada smanjivao, a bilo je časova kada nas ovdje nije uprće bilo. Pobožnost prema Majci Božjoj nije prestajala; odanost, ljubav i poslušnost prema Provinciji, prema starješinstvu Provincije nije se nikada prekidala. I kao dragocjena relikvija od onoga prvoga inventara prije 130 godina sačuvano nam je zvonce kojim je zvonio prvi gvardijan, ovdje, na Širokom Brijegu, skupljaо braću i saopćavao im poruke, naredbe, upute itd. Još nam je sačuvana krunica na koju su naša prva braća molila. Sačuvana nam je i službena knjiga, u kojoj su zapisana imena naših novaka 1844. na Čerigaju do 1874. ovdje na Širokom Brijegu. I tako na simboličan način traje naša odanost i naša vjernost i naše svjedočanstvo ljubavi

prema Majci Božjoj. Braćo, dok vas Majka naša B.D.Marija prima u svoj naručaj, u svoje krilo, i dok vas braća prima=ju u svoj zagrljaj, - ja Vama, oče Provincijale, predajem zvonce kao simbol ljubavi, jedinstva, odanosti. Služite se ^{zvonom} ovdje u našemu svetištu (Provincijal prima i ljubi zvon=ce, na kojem stoji ugravirano: DAROVA BISKUP FRA RAFO BĂ=RIŠIĆ PRVOM GVARDIJANU NA ŠIROKIBRIG: G.G. 1849). Predajem vam i ovu krunicu, na koju su molili prva naša braća, da je svi poljubimo i da na svojim usnama ponesemo svojim kućama kao znak našu ljubav prema Majci i ljubav naše Majke prema nama (Krunica ide od ruke do ruke i sva je braća ljube). Predajem Vam našu službenu knjigu, u kojoj su zapisana ime=na naše prve braće. Braćo, dobro došli, priyatno se danas i bratski osjećali!"

Sva braća ljube Gospin kip, u procesiji ulaze u crkvu i počinje

III BOGOSLUŽJE RIJEČI

Najprije smo zajednički izmolili Laudes Visitationis BMV (od dana 2. srpnja). Zatim je pročitano Pismo sv. Franje kapitulu, koje je on pisao sa bolesničke poste=lje. Iza čitanja slijedilo je pjevanje verzova i Alleluja. Nakon toga je pročitan odlomak iz Novoga Zavjeta (1 Kor 1,17 - 2,2). A onda je Fr. Ivo Bagarić održao homiliju: Sablazan Križa:

"Krasna perikopa za ovaj trenutak naše povijesti; vječno upozorenje za naš rad i naš život. Pokušao je Pavao grčkom mudrošću dovesti Atenjane do Krista. Rezultat: porugljivi smijeh. Pokušao je Apolon "novom teologijom" osmisiliti, osuvremenići kršćanstvo u Korintu. Rezultat: svade i cijepanje. Ma šta ljudi tražili, Pavao im nudi križ. "Mi propovijedamo Krista raspetoga, sablazan za Židove, ludost za pogane." "Sablazan" i "ludost" to su bili spontani, elementarni osjećaji ljudi pred križom. Zar da taj Raspeti i taj križ - znak sramote - bude spas Grcima, stvaraocima mudrosti, klesarima ljepote? Zar da to bude spas Rimljanim, osvajačima svijeta krojačima pravde? Zar da mrtvac na križu bude spas Židovima, kad ga knjige proglasile prokletstvom?..."

Ipak je tako. Pavao ne umanjuje tu "sablazan", ne zamagljuje tu "ludost". Ona je programirana ekonomijom spasenja, grijesima čovječanstva. "Radosna vijest" hrani se Golgotom. "I čak ono čega nema izabra Bog da uništi ono što jest." Bog radi uvijek "nerazumno", nadrazumno, "ludo". Kad je stvarao svijet, gradevni materijal bio mu je - ništa. Kad je otkupio čovjeka, učinio je to samouništenjem Bogočovjeka. Danas i uvi jek, kad god spasava, spasava grubom terapijom: križem koji traži osobni križ da se kompletira Golgota.

Križ i Raspeti ishodišna je točka Pavlove teologije, stup nosač njegova evanđelja. Raspeti Isus Krist, to "obliče" roba, lik "griješnog tijela" zastupa čovječanstvo. Taj "čovjek boli" zamjenjuje bolesno čovječanstvo. U tom tijelu uništeno je prokletstvo, uspostavljen mir. Križ je vječni znak spašenja na raskršću povijesti. Svojom vertikalom i svojom horizontalom siječe vrijeme i prostor, povezuje prolaznost i vječnost, svijet i nadsvijet, židovstvo i paganstvo, Stari i Novi Zavjet, sve sjedinjuje u Jednoga. Utjelovljena Mudrost reaktivirala je, intenzivirala do golgotskog raspleta vječnu dramu svijeta: odnos Bog - čovjek - Božja mudrost - čovjekova ohola uobraženost i samodostatnost. Sve ljudsko je zatajilo. Sve normalno bilo je nemoćno. Potreban je bio jači, grublji udar istine. potresnije svjedočanstvo ljubavi, "ludost križa", i ona se ničim ne smije zamagljivati. Bilo je potrebno da ljudi razapnu Boga i tek onda vide "koga su proboli" i koliki su zločinci.

"Kršćanin je čovjek na križu" - napisao netko. Ponovio je Pavlovu misao. Ako je Bog morao na križ, i čovjek mora na križ. Kršćanin je uronjen u smrt njegovu, s njime razapet na križ, da se s njime proslavi. Misterij križa i "ludost" križa nastavlja se u nama. Križ je granična linija između puti i duha. Tijelo - put odbija križ, pokušava se spasiti vlastitim snagama - zakonom, mudrošću - ali sve ljudsko je nemoćno. Treba duhom vjere prihvati "ludost" križa, jedinu mudrost, jedinu snagu, jedino opravданje: biti i sam raspet, živjeti od križa, živjeti na križu. "Stari čovjek je razapet"; novi čovjek mora misliti križem.

Golgota je u srcu kršćanstva, u srcu našeg vjerovanja, to je nezaobilaziva Božja "ludost", avantura Bogočovjeka, koja je jedina bila kadra otrijezniti svijet, zemaljsku ludnicu pretvoriti u Božji sanatorij. Čini se da ta krvava dogma - činjenica blijedi u mnogim dušama; Golgota postaje simbol u dalekoj magli, a ne krvava drama koja se svaki dan ponavlja na oltaru i u životu...

Golgota je u srcu našeg života, našeg svećeničkog, redovničkog života; ili on uopće nije svećenički. "Kršćanin je čovjek na križu". Ako je Bog morao na križ, onda čovjek mora na križ. Svećenik - redovnik je čovjek na tri križa. Što su naši zavjeti nego tri golgotska križa, na koje smo sami sebe pribili? Šta je naš život ako nismo s Kristom razapeti na križ? Savršena karikatura... Čini se da poslijekoncilska 'obnova' kršćanstva ide kod mnogih ludim smjerom: nastoji se zamaglići Golgotu, "ludost" križa udaljiti iz života. Odviše je kvrgav taj križ razmaženoj djeci ovoga doba, odbojan taj Popljuvani našem našminkanom vremenu. A život mora biti lagan, sladak, lijep, privlačan. Mnogi znakovi upozoravaju: to je eutanasijska kršćanstva, to je hod na novu Golgotu bez Krista, invazija svijeta u sreću kršćanstva, a stvarna obnova nije ni počela...

"Ludost" križa potrebna je ovog povijesnog trenutka. Danas, sutra i jučer svijetu su potrebni samo autentični sve-

ćenici i redovnici: to znači Božji "ludaci", ljudi križa, ljudi s križa, koji nimalo ne liče svijetu; oni ga niječu, demantiraju u korjenu: mišljenjem i životom. Samo takvi "ludaci" s Golgotе vodili su svijet na Golgotu.

Što nova mogu reći svijetu dugokosi svećenici, koji diju ulicom? Rekoše da je to protest protiv sklerotičnih struktura Crkve, tih okova duha. Ludaci su sigurno negacija, protest protiv zdravoga mozga, ali nisu obnova mudrosti... Što će nova donijeti svijetu bjegunci s Golgotе, križari bez križa, desakralizirani - rasvećeni svećenici? Smućkanu mudrost puti. Bit će to u najboljem slučaju trgovčići - prodavači vlastitih iluzija, sterilne galame, prašinari.

"Dajte mi čvrstu točku, i ja ću pokrenuti svijet". Mi moramo pokrenuti svijet, usmjeriti ga Kristu. Postoji samo jedna čvrsta točka da se pokrene svijet: okrvavljeni vrhunac Golgotе; samo jedna poluga kojom se pokreće svijet: krvava poluga križa. Opasnost je da nas ne pokrene svijet u pravcu Golgotе, a tamo nema Krista.

"Prošlost je svjetiljka na vratima budućnosti". Naša golgotska prošlost drži našu sadašnjost, osvjetljuje naš hod u budućnost. Mi smo tu i mi smo živi, živo je naše kršćanstvo u Hercegovini samo zato što su tu živjeli ljudi Kalvarije - ti naši mučenici; vjerovali su u "ludost" križa i "ludo" izginuli. Ta Golgota još nas uvijek hrani. Ali morat će se živjeti od vlastite. Te su kosti strašan teret, povijesna obaveza; moramo paziti da ne budu optužnica.

"Ako u Kristovoj školi čovjek ostane s ovu stranu njegovog križa, nije svršio svoje školovanje." Postoji velika opasnost: da ostanemo s ovu stranu križa, podaleko od Golgotе - i ostanemo nepismeni. Simptomi su tu.

"Naš život vrijedi koliko nas je napora koštalo." Cijena mu je naš osobni križ. Naša riječ vrijedi samo ako je izgrovjena s križa. Kršćanstvo je golgotsko ili ga nema; obojeno krvljivo ili je beskrvno - znači mrtvo. "Istine ne puštaju koriđenje ako se ne natope krvljem i znojem."

Nakon homilije ostali smo deset minuta u razmatranju i ispitu savjesti. A onda je slijedila pokornička molitva vjernika:

Fr. VLADO KOZINA: Braćo, Isusov zemaljski život bio je život molitve. On traži od nas da i naš život bude život molitve. Netko je napisao za našeg sv. oca Franju da je bio živa molitva. I naše zvanje je zvanje ljudi od molitve. Zato neka svatko iskreno ispita sebe i svoj život u svjetlu molitve.- Molimo Gospodina da nam oprosti što nismo mogli naći vremena za molitvu i što smo često molili samo iz navike i mehanički!....

Molimo Gospodina da nam oprosti što smo nastojali izbjegći razgovor s njim o svojim životnim nevoljama, što smo nastojali

zidati budućnost i zgradu svoga života bez Boga!.....

Iskreno molimo Gospodina da nam oprosti jer smo vrlo često bili zadovoljni sa sobom a nismo nastojali oživjeti svoju vjeru, ojačati svoje ufanje i usavršiti svoju ljubav!.....

Molimo Gospodina da nam oprosti jer nismo osobno niti u zajednici redovničkoj nastojali naći duh iskrene molitve!.....

Molimo Gospodina da nam oprosti jer nismo smatrali da je pokora spasonosna i što nismo imali za nju hrabrosti!.....

Fr. JOZO VASILJ: Braćo, Gospodin reče: Ovo je zapovijed moja: ljubite jedan drugoga kao što sam ja ljubio vas. Naš sveti otac Franjo napisa u Pravilu: Gdje god braća bila ili se sastala, neka budu među sobom domaća, neka jedan drugom otvoreno očituje svoje potrebe, jer ako majka hrani i ljubi svoga tjelesnog sina, koliko više mora svatko ljubiti svoga duhovnog brata! - Mi propovijedamo religiju ljubavi. Mi pripadamo Franjinu bratstvu. Kakva je naša ljubav?

Oprosti nam Gospodine: Što nismo uvijek bili ljudi ljubavi i jedinstva... Što nismo znali odmah oprostiti i zaboraviti zlo koje su drugi nama činili... Što smo prebrzo sumnjičili druge za zlo, a vrlo rijetko znali vidjeti dobro kod svoga bližnjeg. ... Što nismo uvijek bratski susretali brāu, što smo bez potrebe iznosili njihove mane i umanjivali njihove zasluge.....

Fr. ZORAN SENJAK: Braćo, Gospodin traži od nas da mu budemo svjedoci, ovdje u Hercegovini, po Evropi i sve do kraja zemlje. Sveti je Franjo osnovao zajednicu lutajućih apostola. Sam nije žalio truda ni muke da bi pomogao ljudima, jer sebe ne bi smatrao Kristovim prijateljem kad ne bi ljubio duše koje je Krist ljubio. Braći je ostavio amanet da hodajući po svijetu primjerom i riječju naviještaju Božje kraljevstvo. - Mi današnji fratri lutamo po svijetu mnogo. Jesmo li apostoli?

Oprosti nam Gospodine: Što u svom životu dovoljno ne ostvarujemo evandeosku poruku... Što smo bili mlitavi i nemarni u apostolskom djelovanju... Što smo propuštali predviđjeti odjek svojih čina i svojih riječi... Što smo više pazili na slabosti kršćana nego na stvarnost Crkve... Što smo se olako mirili sa svojim slabostima, sa slabostima svoje braće i slabostima kršćana, a da ih nismo nastojali izlijeciti... Što smo sramotili Crkvu svojim stavovima i svojim izjavama, koje nisu bile u skladu s Evangeljem....

Fr. BONICIJE RUPČIĆ: Svenogući, vječni, pravedni i milosrdni Bože, da j' da mi bijednici radi tebe činimo što znamo da ti hoćeš i da uvijek htjednemo što se tebi svida, da iznutra očišćeni, iznutra rasvijetljeni i ognjem Duha Svetoga raspaljeni mognemo ići stopama Sina tvoga, Gospodina našega Isusa Krista, i k tebi, Svevišnji, samo tvojom milošću doći. Koji živiš i kraljuješ... (iz spisa sv. Franje)

Nakon pokorničke molitve vjernika celebrant (Fr.Bonije Rupčić) nam je svima podijelio blagoslov sv. Franje: Blagoslovio nas Gospodin i čuao nas: pokazao nam svoje lice i smilovao nam se: okrenuo lice svoje na nas i dao nam mir. Gospodin nas blagoslovio....

I na koncu smo zapjevali Pjesmu bratu suncu.

IV KONCELEBRACIJA PROVINCIJE

Sedamdeset i osam koncelebranata na prvi znak podnevniog zvona krenula je u procesiji iz samostana kroz crkveno dvořište u crkvu i poredalo se u dva reda klupa poredanih od ulaza prema glavnom oltaru. Predsjedao je o. Provincijal u pratnji fra Tome Zubca (seniora Provincije) i fra Marka Kozine (predstavnika naše Kustodije iz USA).

Kad smo svi zauzeli mjesta, počela je najprije Sexta Visitationis BVM. Završna molitva je - prma najnovijim propisima - bila ujedno i misna zborna molitva. Zatim su slijedila čitanja: Rim 12,9-16b i Lk 1,39-56.

Homiliija je bila "troglava": najprije smo čuli glas daleke prošlosti kroz usta "Dede", onda glas daleke Amerike kroz usta fra Marka Kozine, i konačno glas "iz centra" kroz usta o. Provincijala:

Fr. TOMO ZUBAC:

Braćo! Dopustite meni starcu da danas ovdje progovorim. Ovih dana ušao sam u 86. godinu života, a 63 godina habet nosim. Ovoga još doživio nisam. Ovoliko braće okupljene oko Gospe u molitvi jutros, za stolom Gospodnjim sada. Jednu bih vam stvar želio svima staviti na srce danas: ovdje sam bio sjemeništar u prošlom stoljeću, ovdje sam bio profesorom pred prvi svjetski rat, ovdje sam bio vikarom i župnikom pred drugi svjetski rat. Ovo vam mogu garantirati: ovdje su se ljudi mijenjali, ali se ljubav prema Gospo nije mijenjala. Puna puta nam je bilo teško. Ali kad nam je bilo najteže, osjetili smo njezinu ruku pomoćnicu. Gledajući ovaj veličanstveni zbor braće ovdje danas, iskustveno osjećam da je Gospina pomoć na pomolu!

Fr. MARKO KOZINA:

Draga braćo! Sinoć kad sam stigao u Mostar, o. Provincijal mi reče da pozdravim ovaj zbor u ime naše Kustodije.

Pa, draga braćo, ja sam se rodio u Bosni, odgojio u Austriji, Italiji i Americi, ali mogu vam reći ovo - istinito i iskreno: mi braća u Kustodiji i vi braća ovdje osjećamo isto. Jedno srce bije, jedno hrvatsko i franjevačko srce koje radi za svoj narod. Vi ste nam poslali neke vjernike, ili su došli sami. A mi se nadamo, ako Bog da, vratiti ih vama, ali nisam u to siguran. Jedno bih želio reći sada, ovom prilikom. Mi u Kustodiji vrlo smo vam zahvalni što nam šaljete braću da di-

jele kruh s nama i da dijele riječ Božju našima u Americi. Budite uvjereni da svaki od nas voli, ljubi i poštuje svoju majku Provinciju. Svi smo mi jedno: jednim srcem kucamo. Ja bih želio da to tako i dalje nastavimo. Ne samo da ja to tako želim, nego i sva braća u Kustodiji, a i ovdje prisutni pater Pavlo Maslać. Još jednom čestitam vam svima na ovom lijepom zboru. Uistinu, moje je srce radosno kad vas vidim. Neke od vas ne poznam, a želio bih ih upoznati. Mnogi od vas ne znaju ni me ne ni Pavu, ali mi vas želimo bratski zagrliti, poljubiti i reći: braće mi smo jedno!

0. PROVINCIJAL:

Ja bih, braće, volio ne govoriti. Najradije bih malo otplakao pa prestao. Ali kad se već mora, onda ću vam ovo reći:

Čuli ste kako evangelje kaže da je Marija otišla "u gorje". Naš je fra Ljudevit to preveo: "u planinski kraj". Ja mislim da treba prevesti: "u bregove", jer nije Marija tada upravila svoje korake samo u onih stotinjak bregova oko Jeruzalema, nego je imala pred očima i ovaj naš Široki Brijeg. Danas bibličari raspravljaju zašto je Marija smjesta "pohitila" k Elizabeti. Neki misle da je pošla provjeriti je li istina ono što je andeo rekao Elizabeti. Neki opet misle da je osjećala toliku puninu radosti u duši, da je morala poći i s nekim se ispjevati. Neki ovo, neki ono. Ja mislim da je jedini pravi razlog u Marijinom čovjekoljublju. Elizabeti je trebala pomoć, i Marija je pošla da joj pomogne. Gdje god čovječanstvo pati, tamo Marija hiti da tješi. Taj Marijin put u bregove početak je kršćanske ljubavi. Marija je tada bila prva kršćanska bolničarka, prva kršćanska primalja, prva kršćanska učiteljica, prva kršćanska majka tješiteljica. Taj Marijin put, produžen za gotovo dvije tisuće godina, doveo ju je i na Široki Brijeg da i ovdje bude majka tješiteljica.

Ja bih uz ovu evanđeosku vijest povezao još i onu vijest s one dlijetom pobrisane ploče iznad samostanskih vrata; vijest o dolasku naših starih otaca osnivača Provincije ovdje na Široki Brijeg. Tu je pisalo da su bili "brez kruha i krova", a puni pouzdanja u Boga i ljubavi prema Majci Božjoj. Nisu naši stari stavili taj natpis da nam se potuže kako su bili gladni, jer oni to nisu ni bili. To ne bi dopustila ni Gospa, ni naš dobri hercegovački narod. Oni su taj natpis stavili da nama kažu da nam ne treba strahovati ni za što na svijetu dok je Boga na nebu, Gospe na Širokom Brijegu, i ovoga hercegovačkog puka u Hercegovini. Hercegovački franjevac ne živi samo o kruhu, nego i o ljubavi prema Bogu, Gospu i svom puku.

Pa kad smo već ovdje da primimo savjet i pouku svoje prošlosti, ja bih vam u ime naše najstarije starine dao nekoliko savjeta:

1. Budimo braća! Ove godine dobili smo prvu doktorsku radnju o počecima rađanja naše Provincije (tada Kustodije). U toj svojoj radnji naš fra Andrija Nikić donio je pismo koje su tadašnji hercegovački župnici sa sastanka na Posušju 27. listopada 1843. upravili Svetoj Stolici, moleći da im se dopusti samostalan život i rad u Hercegovini. Oni tu do u sitnice nabrajaju pastoralne razloge i želju da pomognu hercegovačkom puku. A onda donose isto toliko dokasnog materijala da se oni s braćom u Kreševu vole kao braća. Na koncu molbe naglašavaju: mi želimo u Hercegovini širiti slavu Božju i pomoći svome puku, a ne želimo ni u čemu otežati život braću u samostanu u Kreševu. Zbog toga smo odlučili ne uzeti ništa sa sobom kad podemo iz Kreševa, da bi naša braća u tom samostanu što lakše pretrpjela gubitak tolike braće. Eto, to znači ono "brez kruha i krova": bratsku ljubav koja podijeljena između ljubavi prema puku i prema braći žrtvuje sve da iskaže ljubav prema svima. Odijeliti se od braće, ali kao od prave braće, noseći tugu u srcu zbog tog rastavljenog života. U kronici toga dana ostalo je zapisano: "Nitko ne može shvatiti kolika je bol kad se rastaju duše koje se vole". Izgleda da nam budućnost opet spremi "rastavljeni život" od našega puka. Mi ne bismo bili Hercegovci kad ne bismo osjetili nutarnju potrebu da slijedimo taj svoj puk. Samo Bog zna kamo ćemo sve morati ići! Koliko li sve rastanaka pred nama stoji?! Naučimo od naših starih otaca, a i od naše nebeske Majke da je potrebno "pohititi" tamo gdje treba pomagati; ali uvijek i u svemu kao braća i podijeljenih osjećaja: žalosti zbog rastanka s braćom i radosti zbog sastanka s pukom.

2. Dijelimo sudbinu sa svojim pukom! U svojoj molbi na Svetu Stolicu naši stari oci naveli su šest razloga pastoralne naravi, koji traže samostalnu zajednicu franjevaca u Hercegovini. Tu saznajemo da je 30.000 katolika koje treba pastorizirati; zatim, da Hercegovina traži posebnu pastoralizaciju; nadalje, da katehizacija i odgajanje sjemeništaraca trpe zbog udaljenosti od Kreševa; k tomu, da su zimi putovi preko planina neprohodni... Ukratko, ono što nas danas nadahnjuje u svim pothvatima, to je i njih još onda nadahnjivalo: mi smo ovdje radi puka, a ne puk radi nas. Ljubav i želja da žive sa svojim pukom dovele ih je ovdje "panu" kao cigani, na golu podinu.

Ta ljubav hercegovačkih franjevaca prema hercegovačkom puku nije se kroz ovih 130 godina ni za dlaku promijenila. Rasla je i povećavala se, a nije se nikad smanjivala. Kroz to vrijeme došlo je do nekoliko narodnih ustankova. Naša su braća skupa s narodom u tim ustancima sudjelovala i trpjela. Od onih 12 prvih osnivača (biskup Barišić je bio trinaesti!) dvojica su bili aktivni ustanici. Fra Nikola Kordić je pobegao iz Budima sudjelovao u ustanku kao aktivni ustanik, vratio se opet u zajednicu i postao glasovit fratar. Drugi aktivni ustanik bio je fra Mate Ćorić-Beljo, koji je doveo novake ovdje na Š. Brijeg.

Nikada se nije desilo da čuvari ovoga svetišta nisu imali razumijevanje za patnje i potrebe naroda. Trpjeli su i podnosili sve muke koje je podnosiо narod. Nu, ni narodna se ljubav nije nikada ohladila prema fratrима. Mi znamo da su prvi fratri četiri mjeseca stanovali tu negdje pod hrastom. Ne bi ni toliko ostali da se samostan može sagraditi brže. Ali si guran sam da ni sat vremena nisu ostali bez hrane. Jer to naš narod ne bi dopustio!

I poslije one tragedije nazad 26 godina, kad je pok. fra Mirko Ćosić ovdje stigao kao prvi fratar, kako je sam pričao, nije prošao ni sat vremena, a već su ovdašnji župljani do tjerali prvog konja hrane! Izmјena dobara između puka i fratra ovdje je uvijek živjela, jer ni međusobna ljubav nije nikada prestajala.

3. Budimo odana djeца svoje Majke! I nebeske majke Marije i zemaljske majke Crkve! Naši prvi oci nisu sa sobom donijeli ni kruha ni ruha, ali su donijeli ljubav prema Gospu, i to im je bilo dosta. Kako reče otac gvardijan na početku današnjeg slavlja: ovdje su se tri crkve smjenjivale, ali su se uvijek povećavale, nikad smanjivale. Onu kapelicu sa starog Šematorija zamijenila je druga koja je bila točno onolika koliko je Sultanov ferman dopuštao, ni nokat veća ni nokat manja. A onda je i ta porušena da se napravi ova, velebita i veličanstvenija. To je, uz onu neprekidnu vezu franjevaca i hercegovačkog puka, druga crvena nit koja se nije nikad prekinula: ljubav Gospe prema nama, a i naša ljubav prema Gospu; i naša i našega naroda.

Ne bismo smjeli nikada pustiti iz vida ni tu činjenicu da je trinaesti otac osnivač ove Provincije jedan biskup, fra Rafo Barišić. Da njega nije bilo, ove Provincije ne bi bilo. Bez njegova zagovora u Rimu, a i Carigradu, ne bismo nikada bili dobili pravo na opstanak. I kad u ovoj crkvi, našem svetištu i žrtveniku, njegov grob leži pored groba našega velikana fra Didaka Buntića, nije to slučajnost. On je to zaslužio i nas zadužio. A mi ne smijemo zaboraviti da fra Rafo Barišić u svojoj provinciji nije bio voljen. On je i na naše stare oce stavljao zahtjeve koje nisu mogli prihvatiti. On nije imao kvalitete ni ljubljenog ni simpatičnog biskupa. Pa ipak je utemeljitelj naše Provincije, i moramo mu biti zahvalni do neba! Stoga je ovdje, nad njegovim grobom, mjesto da se sjetimo riječi svetog Franje o crkvenim poglavarima: "I kad bi me progonili, utjecao bih se njima..."

Logičan je zaključak i neizbjježiv ovdje i danas: Crkva i Marija dvije su Majke, a samo jedno majčinstvo. Jedna je produženje druge. Dva predmeta iste ljubavi. Ne može se jednu ljubiti bez druge. Ako se jedna izgubi, gubi se i druga.

Marija je majčinsko srce majke Crkve! Tko želi na Marijinu srcu otpočinuti, ne smije krilo Crkve napustiti.

4. Naša tri obećanja.- Obećajmo svojoj nebeskoj majci Mariji:

Najprije, da ćemo i dalje čuvati neprekinuti nit života za svoj narod, sa svojim narodom i među svojim narodom. Zato su naši stari oci došli preko onih tamo brda. To je poslanje, causa finalis, ove Provincije. Kad toga nestane, izgubit ćemo svoj identitet i nestat će nas.

Zatim, obećajmo svojoj nebeskoj Majci da ćemo čuvati neprekinuti nit ljubavi prema njoj; da ovo svetište ne ćemo napuštati, nego ga stalno obogaćivati novim svetim kostima i mučeničkom krvi. Povijest ovoga Brijega dala bi se sažeti u dvije rečenice: najprije je došlo dvanaest fratara bez kruha i krova, ali bogati Marijinom ljubavi izgradili su ovo svetište; onda je nakon sto godina ostao i kruh i krov, a nestalo dубоко pod zemljom dvanaest fratara da ovaj Brijeg postane još bogati i ljubalju prema Mariji, i da se izgradi još veće i svetiše svetište. I mi smo svi pozvani na tu izgradnju. Ne štedimo ni znoja, ni života, ni krvi!

Napokon, obećajmo nebeskoj Majci međusobnu ljubav i ljubav prema svetoj Crkvi! Majka Crkve Marija ne želi nas vidjeti nigdje osim u krilu Crkve. Obećajmo da ćemo u Mariji gledati minijaturu velike majke Crkve, a u Crkvi povećanu sliku Marijine majčinske ljubavi. Ovdje, u ovoj našoj hercegovačkoj porciunkuli napajat ćemo se onog zanosa koji je Franju vukao do kraja svijeta da propovijeda ljubav među ljudima i odanost prema Crkvi i njezinim poglavarima.

A Tim naša draga Gospe, ne zaboravi da je Hercegovina Twoje gorje. Pohiti i k nama u pomoć! Budi nam majkom i pomoćnicom kako si bila našim starim ocima kroz svih 130 godina do danas. Amen!

Nakon homilije slijedila je MOLITVA VJERNIKA:

1. NAJMLAĐI NOVICA: Sjećajući se svoje starije braće koja su u ovom Gospinu svetištu kroz 125 godina služila Bogu i Božjem narodu ne žaleći ni znoja ni krvi, promatramo ishod njihova življenja. Da bismo naslijedovali njihovu vjeru, njihov rad i njihovu smrt - molimo Gospodina!

2. JEDAN KLERIK: Da bismo opkoljeni tolikim oblakom svjedoka ustrajno trčali na utakmici koja nam je određena -molimo...!

3. MLAĐI SVEĆENIK: Po našoj starijoj braći i našim mučenicima Bog nas kara za naše pravo dobro, da bismo postali dionicima njihove svetosti. Da mognemo "uspraviti ulohave ruže i klecava koljena i pravo hoditi svojim nogama" stazom pravednosti u ovom burnom vremenu - molimo Gospodina!

4. Fr. VIKTOR KOSIR: Krv mučenika uvijek je bila sjeme kršćana. Krv naših mučenika fratara naše je sjeme. Iz posjećenog stabla na ovom Brijegu udarile su nove mladice. Da budemo vrijedni mučeničke krvi i da i dalje rastemo - molimo Gospodina!

5. PORATNA GENERACIJA: Uprimo pogled u začetnika i usavršite-lja vjere - Isusa Krista, koji namjesto odredene mu radosti podnese križ, ne mareći za sramotu. U vrijeme dok se još nije bila ohladila krv naših mučenika, a naša starija braća trpjela razne patnje, mi smo pošli stopama otaca. Da na tom putu nikad ne sustamo - molimo Gospodina!

6. JOŠ ŽIVI PROFESORI (Fr.D.Ćorić): Ovdje su naši oci u prošlosti postali rasadnik kulture i odgojitelji dobrih Hrvata katolika i svetih svećenika i redovnika. Da i mi postanemo svjetionikom kulture, kršćanstva i hrvatstva i odgojitelji mlađih svećenika i redovnika - molimo Gospodina!

7. U IME KUSTODIJE (Fr.P.Maslać): Naši su oci u prošlosti svoj narod ljubili i posvuda ga pratili. Da i mi danas ostanemo vjerni toj tradiciji i pratimo svoj narod preko svih gora i mora - molimo Gospodina!

8. STARCI: "Braćo! Ne zaboravite dobro činiti... Slušajte svoje starješine... Bratska ljubav neka i dalje ostane!"(Hebr. 13,16sl). Da bi u našoj zajednici vladala ljubav, sloga, poslušnost, razumijevanje među braćom - molimo Gospodina!

9. O.PROVINCIJAL: Ovoj Provinciji stajali su na čelu velikani, među kojima su Kraljević, Buconjić, Buntić, nadasve dvojica svetih ljudi i mučenika: fra Krešo Pandžić i fra Leon Petrović. Da bi ovom Provincijom upravljali ljudi koji će shvatiti da upravljati znači služiti i da svima koji upravljaju u ovoj Provinciji Gospodin dadne ljubavi prema braći, a mudrosti i odanosti prema Božjim riječima i zapovijedima - molimo.....

MOLITVA: Gospodine Isuse, ti si nas sve pozvao u ovu zajednicu, u ovu Provinciju. Ovdje sakupljeni obraćamo se tebi i molimo: daj nam onaj duh pouzdanja koji je nadahnjivao naše prve oce i njihove naslijednike do današnjeg dana. Daj nam onu hrabrost koja je nadahnjivala naše mučenike. Daj nam mudrosti, daj nam ljubavi, daj nam da uvijek i svagdje budemo vjerni tvojim zapovijedima, da budemo puni ljubavi prema svome narodu i uvijek odana djeca tvoje Majke. Po K.G.N...

Za prikazanje: kruh (deset velikih hostija-pogača) priredila su braća s Humca od pšenice s nahijskih njiva; vino (4 puna kaleža) braća s Čerina od broćanskog grožđa. Kruh je donio na oltar brat Mijo Križanac, a vino brat Franjo Ćavar.

Uzeli smo drugu euharistijsku molitvu. Mir (pax) dali smo tako da se svatko rukovao s dvojicom braće pored sebe.

Pričest su koncelebranti primali na oltaru iz dva kaleža, a klerici - pod obje prilike - na dva pokrajna oltara. Kroz to vrijeme pjevalo se zdravo Zdravo Tijelo...

Trajalo je to sve skupa 75 minuta.

VAGAPA - BRATSKI RUČAK

U programu koji je izradila i razaslala spomenuta komisija stajalo je i ovo:

Agapa kod kolibe graditelja samostana na Spaši:
kruh, meso, luk, so (nek se pobrine Š. Brijeg);
vino (Čitluk, Gradnići, Drinovci);
pršut (Kočerin, Pos. Gradac, Posušje);
sir iz mijeha (Rakitno, Kongora, Duvno);
uštipci (Gorica, Veljaci, Medugorje).

Ne samo da su braća pojedinih mjeseta bila obilna i preobilna, nego je njihova ljubav bila još i dosjetljiva. Tu su se odjednom pojavili nekadašnji arari, bisage, bukare, i kako se to sve zvalo...

Točno u 13,45 sati pomolili smo se. Otpjevali smo Očenaš. Zatim je Provincijal pročitao Wadingov opis života sve tog Franje i njegove prve braće u kolibici u Rivotorto. Onda je pozvao da to usporedimo s onim što Bakula u svom Šematizmu piše o našim starim ocima osnivačima:

"Pod brežuljkom s južne strane otskače jedan hrast... Pod njim je naš prvi gvardijan o. Andeo Kraljević ustanovio svoje prebivalište. Tu je stanovao četiri puna mjeseca bez postelje, dok se nije za redovnike napravila jedna bijedna kućica... Često se dešavalo da smo spavali u staji (također maloj) ili pod drvećem jer ne bi bilo mesta u kući. Ako bi netko imao kakav pokrivač, smatralo se da ima dobru postelju..."

Zatim je nastalo opće veselje. Vrhunac dana. Tu sam shvatio zašto je Gospodin odabrao gozbu da nam pod tim oblikom ostavi djelo svojega otkupljenja. Tu su srca srasla, tu su grla srasla, tu se svi glasovi stopili u jedan jedini "glas ljebavi". Kao da je i ono drveće nekako oživjelo. Tu su i naši Amerikanci prihvatali za bukaru, kao da je higijena prestala važiti. Grupa po grupa dolazili smo do staroga hrasta, zapravo panja. Meni je fra Marijan Zubac protumačio da je hrast još bio "nauzgor" ali star i šupalj kad je on bio đakom. "Jednom se u njemu nastane pčele pa netko, da istjera pčele i dokopa se meda, naloži vatru u tom šupljem hrastu. Izgore i pčele i hrast." Danas je iz toga panja naraslo pet već velikih hrastova. Simbolično, zar ne!

Usred gozbe pročitali smo zapisnik fra Andela Nuića "kako su se braća hranila". Pročitali smo i pismo-poruku Mons. Žanića, našeg pomoćnog biskupa. Pjevalo se svetih i narodnih pjesama.

Kao da je Bog blagoslovio pa svega ostalo nekako više nego je doneseno. Svatko je ponio uštipaka i sira da i na putu založi.

Bilo je tu i nekoliko roditelja naše braće. Ne bi bilo valjalo da ih ne bi....

VI MOLITVENO - KOMEMORATIVNA PROCESIJA

U 15,30 sati. skupili smo se kod spomenika osnivačima Provincije u čempresima pred samostanom. O. Provincijal je najavio:

"Počinjemo svoju procesiju kroz povijest Provincije s Gospom na Širokom Brijegu. Pogledat ćemo u prošlost da na njoj izgradimo budućnost. Crpit ćemo snagu u svom korijenu. Uvjerit ćemo se da je ovdje zaista i svetište i žrtvenik. Ovdje je Gospa s nama, a i s našim pukom dijelila 127 godina radosti i žalosti - suza, znoja, pa i krv. - Podimo, molimo, razmatrajmo, osnažimo svoju vjeru!"

(Pošli smo na procesiju sa sedam postaja. Između pojedinih postaja molili smo po jedan desetak franjevačke krunice i pjevali jednu Gospinu pjesmu)

1. Postaja: KOD SPOMENIKA OSNIVACA PROVINCIJE

Komemoracija: Braćo! U svibnju 1844 ovdje su kao cigani "pali" naši praoci i odmah počeli život nezavisne redovničke zajednice. Makar oni bili smiona i junačkoga duha, ne bi se bi li na to odvažili da ih nije poticala i osnažila jaka vjera i pouzdanje u Božju providnost, a poticala i nukala velika ljubav prema hercegovačkom puku. Odgojitelji naših odgojitelja ovdje su im podigli spomenik. Stojeci kraj ovoga spomenika, sjetimo se danas njih da im zahvalimo za njihov junački podvig i za ba štinu koju su nam ostavili: pouzdanje u Boga, ljubav prema pušku i pobožnot prema Mariji.

Fr. NIKOLA KORDIĆ sa Sretnica (1791-1868). Kao mladić bio je među ustanicima protiv Turaka. On je prvi potpisao molbu za ot cijepljenje i bio vođa pokreta. On je bio župnik na Čerigaju i k njemu su došli fratri kad su napustili Bosnu. Umro je na Širokom Brijegu. Fr. ANEEO KRALJEVIĆ iz Čerigaja (1807-1879). On je bio pisac svih molba. On je vodio grupu fratarata koja je 16. svibnja 1844 pošla iz Kreševa. Bio je prvi gvardijan (1846) i prvi kustos (1852) i prvi biskup od hercegovačkih franjevaca. Umro je i pokopan u Konjicu. Fr. ILIJA ĆAVAR-VIDEOŠEVIC iz Gostuše (1802-1867). I u Bosni i među braćom uživao je najveći ugled. Bio je duša pokreta za otcijepljenje. Umro na Š. Brijegu, pokopan na Mekovcu. Fr. MIHO SLIŠKOVIĆ iz Mokroga (1788-1851). Najstariji među povratnicima. Napravio je prvu natkrivenu kapelicu u Hercegovini (na gradničkom groblju). Za vrijeme kuge (1813-1817) služio je cijelo Brotnjo. Trpio je mnogo od Turaka. Umro na Š. Brijegu. Fr. ANTE ČUTURA iz Hrastovače (1808-1843). Meštar novica. Sagradio kapelicu u čapljinskom groblju, pa je mnogo trpio: platilo globu 100 oka kave, 100 oka šećera i mnogo novaca. Umro u Gradnićima. Fr. AUGUSTIN MARIĆ iz Sovića, župa Goranci (1802-1853). Bio je župnik u Gorici. Tu je umro i pokopan. Fr. ILIJA SKOKO iz Rasna (1804-1891). Bio je župnik u Posušju 23 godine, a poslije u Gorici.

i Rasnu, gdje je počeo graditi župski stan. Umro je na Š. Brijegu.- Fr. FILIP ANČIĆ iz Mostara (1809-1869). Bio je župnik u Veljacima, gdje je načinio župski stan. On je bio prvi inženjer Provincije, jer je dao i načrt i vodio gradnju samostana. Umro i pokopan u Seonici.- Fr. PAŠKO KVESIĆ iz Rasna (1804-1860). Bio je prvi učitelj djece. Pčetnik profesorskog zbora. I on umro u Seonici.- Fr. FILIP ČORIĆ iz Jara (1810-1876). Kad su počele gradnje na Š. Brijegu, njega su spremili u Italiju da kupi milodare. Umro na Š. Brijegu.- Fr. ANDEO PRIMORAC iz Tihaljine (1808-1859), Dugo godina župnik, Umro u Veljacima. Fr. MATE BELJO-ČORIĆ iz Crnča (r. u Glavicama kraj Bugojna) (1813-1871). On je još kao bogoslov utekao iz Madžarske s fra Franjom Jukićem da dignu ustanak u Bosni. Kad nisu uspjeli, vratili se natrag. On je ostao nekoliko dana iza ostalih i doveo sa sobom klerike i dake iz Kreševa. Umro na Š. Brijegu.- Fr. RAFO BARIŠIĆ - biskup - računa se kao trinaesti, jer je uistinu pridonio najviše za dobijanje dopuštenja i uzakonjenje otcijepljenja. Ali on je bio biskup, tj. izvan zajednice. Umro i leži ovdje uz fra Didaka Buntića.

Molitva: Da i nama Gospodin udijeli onaj duh ljubavi za naš puk kako bismo bili dostojni nasljednici onih otaca koji ovdje "padoše" na golu podinu, "brez kruha i krova", ali puni ljubavi prema Bogu, Gospu i svom puku...- Svmogući vječni Bogže! Tvoja očinska dobrota i ljubav i zagovor Majke Sina tvoga vodio je i ravnao putove naših utemeljitelja da osnuju ovu našu zajednicu; tvoje je milosrđe ovu zajednicu čuvalo i sačuvalo i nas u nju dovelo i danas ovdje sakupilo i duhom sjedinilo. Daruj nam da ti uvijek budemo vjerni sluge, a da se međusobno ljubimo kao prava braća iskrenim srcem....

2. Postaja: KOD KOLEBE NA SPAŠI

Komemoracija graditelja samostana: Braćo! Ovdje, na ovom mjestu gdje smo se sada okupili nastanili su se naši oci godine Gospodnje 1846. "na tratini, pod hrastom", i "brez kruva i krova" na 23. srpnja započeli gradnju samostana i stare crkve. (Ovdje je pročitano odobrenje Sv. Stolice i ferman Porte - Glavaš, Spomenica, 41-42; Bakulin opis života braće - Šematizam, 49sl.)

Molitva: Pomolimo se, braćo, Gospodinu za graditelje Gospu na samostana na Širokom Brijegu: za našu braću koja su ovdje "na tratini, pod hrastom" stanovala; za siromašni puk koji im je pomagao; za one koji su dopuštenje za gradnju i izmamili i dali; za Ahmet-agu Kurta koji je i uz cijenu ekskomunikacije zemljište za samostan i crkvu fratrima prodao; za dobročinitelje iz cijelog svijeta koji su gradnju omogućili i pomogli... Zahvaljujemo ti, Gospodine, za ustrajnost naših otaca koji su se "goli s golom bijedom borili dan i noć" dok su nama ovaj lijepi samostan gradili. Zahvaljujemo ti za njihovu vjeru i ufa-

nje, za njihovu bratsku ljubav i slogu. Obnovi u nama, Gospo= dine, danas vjeru tih naših otaca i pouzdanje koje je bilo u stanju skoro iz ništa stvarati. Daj nam bratske ljubavi i slo= ge, nesebičnosti i smisla za zajednicu, kako bismo bili i osta= li vrijedni sinovi vrijednih otaca. Po K.G.N...

3. Postaja: U STAROM KRILU SAMOSTANA

Komemoracija: Braćo! Stojeći pokraj ovih ruševina sjetimo se života našega bratstva kod Gospe na Širokom Brijegu u proš= lom stoljeću. Ovo je krilo još živi svjedok bujna i burna ži= vota. U njegovoј sjeni dokumenti rječitije govore. (Svi smo osjećali umor u kostima. Neki su posjedali, a drugi stajali na čatrni.- o. Leonard Oreč, o. Tomislav Pervan s novacima i kle= ricima čitali su nam originalne izvještaje o važnijim događa= jima iz života u prošlom stoljeću: o toku gradnje iz Bakulina Šematizma str.51); o prvom oblačenju na Š.B. iz slučajno sa= čuvane službene knjige; iz Uspomena fra Ilike Leke (str.16); iz uspomena fra Ambre Miletića (Iz torbe mojih doživljaja, str. 2-4); o pvratku đaka na Š.B. 1883. iz Protocollum, str. 378- 379; poslušali smo i neke uspomene fra Kleme Doke i fra Tome Zubca).

Molitva: Pomolimo se, braćo, Gospodinu za svu našu braću ko= ja su u ovom Gospinu samostanu živjela kao daci, novaci, kleri= ci, svećenici, lajici. Pomolimo se i za sve koji su u bilo ko= jem poslu u ovom samostanu našoj braći pomogli. Posebno se po= molimo za našu braću apostolske vikare u Hercegovini: fra RAFU BARIŠIĆA, koji je ovdje umro uoči Velike Gospe 1863., fra ANDELA KRALJEVIĆA i fra PAŠKU BUCONJIĆA - koji su u ovom samo= stanu za biskupske kandidate od braće izabrani. Pomolimo se za sve kustode franjevačke Kustodije u Hercegovini koji su ovdje residirali; za gvardijane ovog Gospina svetišta; za učitelje i profesore u ovom franjevačkom gniezdu. Pomolimo se i za sav Božji narod kojemu su braća iz ovog samostana služila.....- Gospodine, ti držiš u svojim rukama konce ljudske povijesti, ti ravnaš sudbinama ljudi i ljudskih zajednica. Na ovom molit= vom, radom i krvlju posvećenom tlu i u vremenima mira i rados= ti, i u vremenima bura i žalosti mi smo osjećali tvoju prisut= nost u životu naše zajednice, osjećali smo moćni zagovor naše nebeske Majke Marije. Hvala ti na svemu što si pojedinoj našoj braći i cijeloj našoj zajednici kroz 127 godina ovdje darivao. Hvala ti za primjer što si nam ga u našim ocima ostavio. Od njih smo naučili da prazne riječi ne grade povijest, nego ži= vot koji se radom i nesebičnošću ugrađuje u budućnost. Pomozi i nama da tako gradimo budućnost svoju i naroda koji nam po= vjeravaše. Po K.G.N.....

4. Postaja: NA GROBU FRA DIDAKA BUNTIĆA

Komemoracija: Braćo! Stojimo nad grobom velikoga fra Didaka Buntića. Sjetimo se i života našega bratstva u prva četiri i po decenija ovoga stoljeća. Imamo među sobom veliki broj onih koji sve to doživjeli i proživjeli, koji su tvorci naše povijesti u tom razdoblju. Oni su nam mnogo toga prenijeli, a i odsada će prenositi u raznim razgovorima. Ovaj put ćemo samo nekoliko kratkih stvarčica natuknuti da se odužimo uspomeni graditelja ove crkve, gimnazije, konvikta, sjemeništa i onog nekoć tako bujnog profesorskog zbara. (Ovdje smo poslušali nekoliko riječi o Provincijala o fra Didaku Buntiću kao provincijalu; poslušali smo i pismo bolesnog i odsutnog fra Didaka Burića o gradnji gimnazije; izvještaj inspektora Dimitrija Margaševića o gimnaziji 1931.; sjećanje fra Leonarda Oreča o posljednjem susretu s posljednjim direktorom gimnazije fra Radom Vučkićem na 22. siječnja 1945., kada mu je prenio poruku iz Pošuškog Grada od fra Viktora Nuića i fra Lucijana Kordića da su iz povjerljivih izvora saznali da će fratri na Širokom Brijegu svi biti pobijeni čim Široki Brijeg bude oslojen. Fra Leonard je tu poruku prenio direktoru na vrh starih drvenih stepenica nad župskim uredom u prisutnosti fra Dobroslava Begića. Fra Rade je odgovorio: "Mi nismo ništa krivi. Ne će oni nama ništa učiniti.").

Molitva: Nad grobom ovog našeg velikana obratimo se Gospodinu i molimo ga da našoj zajednici dadne upravu koja će dalekovidno čitati znakove vremena, razumjeti potrebe braće i puka, i tako izgraditi kuću Božju, kamenu i živu..... Gospodine Isuse Kristu, ti si jedini Učitelj, ti si jedini svjetlost, ti si jedini put. Ti si nam u prošlosti slao velika ne koji su svijetlili tvojom svjetlošću i vodili nas tvojim putovima. Upravljam naše putove tim istim načinom i u budućnosti. Koji živiš i.....

5. Postaja: NAD SKLONIŠTEM

Komemoracija: (Putem je vladala grobna tišina. Četvrti desetak je svatko molio tiko u sebi) Ovdje su već 26 godina ležale i trunule, na otvorenom i nepokopane, kosti dvanaestorice naše braće. Što je još ostalo pokupili smo i stavili u ovaj limeni sanduk. Ne treba se bojati da će nam to itko zamjeriti, a možda se ja moram stidjeti što to nisam prije učinio. Ovo su imena tih pokojnika: Fr. MARKO BARBARIĆ iz Klobučka (1865-1945), brat sluge Božjeg Petra Barbarića. U zadnje vrijeme bio je toliko slab da nije mogao ni kašiku držati u ruci. Donesen je na nosilima ovdje.... Fr. STANKO KRALJEVIĆ iz Mokroga (1871-1945). Bio je zlatomisnik. U ovom samostanu je vršio gvardijansku dužnost 14 godina... Fr. IVO SLIŠKOVIĆ iz Mokroga (1877-1945). Bio je gvardijanom na Š. Brijegu za Prvo

svj. rata (1916-1919)... Fr. ARKANDEO NUIĆ iz Drinovaca (1896-1945), doktor teologije i stare filologije. Predavao grčki i latinski. Učen čovjek i dobar pisac... Fr. KRSTO KRALJEVIĆ iz Grljevića (1895-1945). Samo je kratko vrijeme predavao, a poslije je obolio i čitavo vrijeme bio valetudinarius..... Fr. DOBROSLAV ŠIMOVIĆ iz Hamzića (1903-1945), doktor teologije. Prefekt sjemeništaraca. Pobožan redovnik i svet svećenik..... Fr. TADIJA KOŽUL iz Turčinovića (1909-1945). I on je bio dugo prefekt sjemeništaraca. Diplomirani filolog. Predavao grčki i latinski. O njemu su govorili kolege na sveučilištu: "Taj ni muhi zla nije nikad nanio"... Fr. BORISLAV PANDŽIĆ iz Drinovaca (1910-1945). Aktualni prefekt sjemeništaraca. Skroman i ponizan. Čovjek molitve. "Recite svakom da smo umrli kao dobri svećenici koji ljube svoju vjeru i svoj narod" - bila je njegova posljednja poruka... Fr. ŽARKO LEVENTIĆ iz Drinovaca (1919-1945). Kao kapelan nekoliko puta je prelazio frontu i opremao bolesnike. Tom prigodom je uhvatio tifus i u teškoj vrućici i temperaturi doveden je ovdje... Fr. VIKTOR KOSIR st. iz Uzarića (1924-1945), klerik gimnazijalac. Ima brata fratra koji je uzeo njegovo ime... Fr. STJEPAN MAJIĆ iz Vitine (1925-1945), klerik gimnazijalac. I on ima blizog rođaka fratra.... Fr. LJUDEVIT RADOŠ iz Duvna (1925-1945), klerik gimnazijalac.

Da saberemo: ovdje su kosti trojice staraca, trojice mlađih klerika i šestorice ljudi u naponu snage, mladosti i radinosti. Ima ih iz svih krajeva Hercegovine i Duvna, ali najviše iz ove širokobriješke krajine.- Mi znamo da su bili nevini, ali znamo i da su svakoga, pa i one koji su ih u smrt vodili, čekali kao braća, dočekali kao braća, volili kao braća i za njih molili kao braća. I kad bi njihove kosti danas progovorile, rekli bi nam samo jadno: ako želite biti slični nama, onda ne mislite ni na kakvu mržnju, nego mislite na ljubav i praštanje. Tko želi Gospino svetište čuvati, taj ne smije ni za što drugo znati osim za ljubav, i to pravu bratsku ljubav! (Ovdje smo poslušali uspomene fra Viktora Kosira o rastanku sa svojim istoimenim bratom fratom i fra Dobroslava Begića o pustoši koju su našli on i ostali sjemeništarci i osam frataru kad su 8. veljače 1945. rano ujutro dovedeni iz skloništa kod centrale).

Molitva: Okupljeni na žrtveniku Provincije, šтуjući spomen braće mučenika molimo Gospodina da sadašnja i buduća braća ove zajednice budu spremna kao Kristovi svjedoci živjeti i, ako bude potrebno, kao Kristovi svjedoci i mučenički umrijeti..... Isuse Kriste, kralju mučenika, tebi se činilo malo sokoliti mučenike zborom, stoga si im pokazao mučeništvo tvorom. Daj, molimo te, da naučimo od ove naše braće mučenika ići za tobom sve do Kalvarije, te po muci i križu sretno doći k slavi uskrsnuća. Koji živiš i

6. Postaja: DEPOZICIJA KOSTIJU U CRKVI

Zatim su najprije profesori i kolege, a poslije i braća, rođaci i učenici pokojnika uzeli željeznu škrinju s kostima i poni jeli je prema crkvi. Izmolili smo peti desetak franjevačke krunice i otpjevali pjesmu "Naš je usto Spasitelj iz groba". Kad smo stigli u crkvu, škrinja s kostima položena je u podnožje oltara sv. Ante. U međuvremenu o. Provincijal je

komemorirao one članove samostana koji su dan kasnije, 3. veljače odvedeni u nepoznatom pravcu i zauvijek nestali, to su: Fr. ANDRIJA JELČIĆ iz Stubice (1904-1945), gvardijan samostana u to vrijeme... Fr. RADE VUKŠIĆ iz Studenaca (1894-1945), profesor matematike i fizike, direktor gimnazije u to vrijeme... Fr. BONIFACIJE MAJIĆ iz Vitine (1883-1945), bivši dugogodišnji upravitelj konvikta... Fr. FABIJAN PAPONJA iz Lipna (1897-1945), doktor i profesor povijesnih znanosti, upravitelj konvikta u to vrijeme... Fr. LEONARD RUPČIĆ iz Hardomilja (1907-1945), profesor francuskog jezika... Fr. MARIOFIL SIVRIĆ iz Medugorja (1913-1945), zamjenik upravitelja konviktata... Fr. FABIJAN KORDIĆ iz Grljevića (1890-1945), brat sakristan... Fr. MELKIOR PRLIĆ iz Sovića (1912-1945), brat stolar... Fr. MILJENKO ČAVKOVIĆ iz Tubonje kod Duvna (1924-1945), klerik gimnazijalac, brat našega misionara u Kongu fra Ante

Zatim je škrinja s kostima iz Mostarskog Graca deponirana u podnožje oltara sv. Franje, a međutim o. Provincijal je i njih komemorirao: Na 6. veljače 1945. iz župskog stana u Most. Gracu odvedeni su i na polovici puta prema Gostuši ubijeni su: Fr. KREŠO PANDŽIĆ iz Brinovaca (1892-1945), bivši provincijal, bivši direktor gimnazije, doktor i profesor klasične filologije. Strogi opslužitelj našeg Pravila... Fr. AUGUSTIN ZUBAC iz Čitluka u Brotnju (1890-1945), profesor fizike i matematike. Savjestan i poslušan redovnik... Fr. RONALD ZLOPAŠA iz Čitluka kod Posušja (1912-1945), profesor matematike. Tih i šutljiv prozvan "baja"... Fr. ZVONKO GRUBIŠIĆ iz Posuškog Graca (1915-1945), duhovni pomoćnik u Most. Gracu. Radin i poletan mladić. Fr. RUDO JURIĆ iz Radešina (1925-1945), klerik gimnazijalac (blizi rođak o. Provincijala)... Fr. KORNELIJE SUŠAC iz Cerna (1925-1945), klerik gimnazijalac.... Zatim je o. Provincijal samo napomenuo i one žrtve u Kočerini i Izbičnu. Osim toga, na Širokom Brijegu su živjeli i umrli na glasu svetosti fra Jakov Križanac (1852) i fra Bariša Drmić (1937). Uistinu, "sveto je ovo mjesto"!

Molitva: Pred mučeničkim kostima svoje starije i mlade braće, svojih učitelja, odgojitelja, kolega, učenika, gvardijana, provincijala, župnika, svojih rođaka, striceva, ujaka, braće - molit ćemo: da krv ovih mučenika postane sjeme novih franjevac; da njihova žrtva bude otkupljenje za naše grijeha i prestupe; da njihove mrtve budu hrana našega života; da oni ko

ji su žrtve ratne mržnje isprose mir našoj Hercegovini; da oni ujedine svoju krv sa suzama Marijinim pa našoj zajednici isprose konac Velikog Petka, a izmole zoru Uskrsnuća..... Usliši nas, Gospodine, i daj da ove mučeničke kosti i prolive na krv postanu trajnim vapajom ove Provincije i ovoga naroda prema tvome prijestolju, pa nam za njihovu ljubav uzvrati obiljem apostolskih radnika u bogatoj žetvi Gospodinovoj.....

7. Postaja: PERSPEKTIVE - POGLED U BUDUĆNOST

Rekapitulacija: (O.Provincijal) Ovdje je ova Provincija nikla, krpz 130 godina rasla i razvijala se dok je dobila da= našnji oblik. Smjenjivale se države, dizali se narodni ustanci, braće bivalo manje ili više, ali ljubav prema Mariji i poveza=nost s našim pukom ostala je uvijek jedna te ista. Ovaj brije=g je bio Gospin brije=g i prije nego je ovdje stiglo onih 13 ute=meljitelja. On je bio njezin brije=g i onda kad je zemlja sakri=la onih 12 čuvara. On je njezin brije=g svake nedjelje kad se ovdje slegne jedan dio Hercegovine da moli.- Dokle budemo Mari=jini mi i ovaj puk, ona će nam biti majkom.

Šta nam, dakle, nosi budućnost?- Nisu izgledi odveć ružičasti. O. General poručuje da se umorio braneći nas. Poručuje nam da se ispitamo nismo li s krive strane fronte. U Propagandi mi reče jedan monsignor da se na trgu sv. Petra ne mogu sastati dva čovjeka, a da o nama ne razgovaraju. Od Božjeg prijestolja do paklenih vrata, svagdje će se naći ponetko tko nas osuđuje. To je vrlo teška optužba protiv nas, i moramo se duboko zamis=li i ispitati savjest.

Ali nema mjesta očajanju. Mi nismo živi zbog svojih zasluga, nego zbog zasluga ovih mučeničkih kostiju. A one su još tu. Nas nije sačuvala naša pobožnost ni svetost, nego Marijina ljubav i dobrota. A ona je još tu.

Dok budemo Mariju ljubili, put svojih otaca slijedili i svome puku služili, niti se čega trebamo bojati niti stidjeti.

Još vujek je isti Bog na nebu, ista Gospa na Širokom Brijegu, isti vjerni puk u Hercegovini. Naša je budućnost vedra i svijetla.

Molitva: Da se "hercegovačko pitanje" riješi po Božjoj prav=di i ljubavi; da se naši radnici u inozemstvu ne izgube za Bo=g ga i narod; da naša sela i polja ne opuste; da Hercegovina os=tane i dalje porodilište svetih zvanja; da naša bratska ljubav sve više raste.....

Majko Božja, kraljice mira i kraljice franjevačkog reda, budi kraljicom mira i reda u našoj Hercegovini! Isprosi nam potreb=nu mudrost, jakost i milost. To te molimo po K.G.N.....

Zavjet mladih: Naša Gospe na Širokom Brijegu! Hvala ti za ovaj dan. Nismo znali kako je duboko korijenje tvog štova=nja u ovoj našoj patničkoj zemlji. Nismo znali kako je naše

franjevačko bratstvo u Hercegovini s tobom povezano. Nismo znali kako je povijest našeg naroda i povijest naših fratara s tobom srasla. Kunemo ti se danas ovdje i obećajemo: Poput naših otaca u ovih 127 godina bit ćemo i mi s tobom povezani, bit ćemo tvoja djeca, pa došlo šta došlo. Ostat ćemo vjerni tvom Sinu i njegovoj Crkvi, ostat ćemo vjerni ovom narodu koji te štuje, pa tražilo se od nas i mučeništvo. Pomozi nam da uvijek i svagdje ostvarujemo ovaj naš zavjet!

Završna riječ o. Provincijala: Braćo! Tim je zavrišio ovaj naš dan! Oče gvardijane, ja tebi vraćam ono staro zvonce, a ti ga predaj Gospo. Neka ona bude kraljicom ove Provincije.

Ti, draga Gospe, budi majkom u ovoj našoj zajedničkoj kući - Provinciji. Budi kao i svaka majka: čas kraljica, čas služavka. Šibaj kad treba. Miluj kad treba. Spasavaj i kad treba i kad ne treba.

A mi svi, braćo, obećajmo Gospo: što je bilo, odsad opet krunicu u šake pa je moliti svaki dan, i to redovito zajednički. To neka bude naše današnje obećanje i zavjet Gospo. Još samo tri napomene: 1) Ne zaboravite se potpisati u samostansku kroniku i na pozdravna pisma dvojici naših bolesnika, fra Dragi Stojiću i fra Bruni Česiću; 2) Putem kući izmolite sedmi desetak naše današnje krunice, i ja vam zamjenjujem da našnji oficij za ovu pobožnost; 3) Kad stignete kući, napišite mi svoje dojmove, bez obzira na to smatraste li to nečim vrijednim ili ne.

A sada svi ustanimo i zapjevajmo Tebe Boga hvalimo!, da zahvalimo Bogu za 130 godina njegove posebne providnosti, a posebno za današnji dan.

~~~~~
++++++

NAŠ NOVI DOKTOR TEOLOGIJE - Dne 16. lipnja o.g. na papskom Ateneju Antonianumu u Rimu obranio je doktorsku disertaciju iz teologije, odsjek crkvene povijesti, Fr. ANDRIJA NIKIĆ, član naše Provincije. Disertacija ima za temu uspostavu Hercegovačke franjevačke kustodije.- Čestitamo!

Iz sadržaja

IZ LJETOPISA	4
STRATIŠTA	19
ODJEK U PUKU	42
NATJEČAJ	43
POVIJESNE OKOLNOSTI	51
PODLISTAK	57

STOPAMA POBIJENIH

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva
»Fra Leo Petrović i 65 subraće«, XV., 1 (28),
Široki Brijeg, siječanj – srpanj, 2022.

Glavni i odgovorni urednik:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

Lektura i korektura:
Zdenka Leženić

Adresa:
Kard. Stepinca 14, 88220 Široki Brijeg
Avenija G. Šuška 2, 10040 Zagreb

Veza:
tel.: +387 39 700-325
faks: +387 39 702-936
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

Grafički prijelom i tisak:
FRAM-ZIRAL, Mostar

Glasilo izlazi polugodišnje:
siječanj i srpanj

Stare brojeve, osim ovoga posljednjeg, možete u pdf obliku preuzeti sa stranica portala pobijeni.info u poglavju Izdavaštvo.

Cijena pojedinog primjerka:
3 KM; 12 KN; 3,75 EUR; 4,25 CHF; 6,50 USD; 6,50 CAD

Godišnja pretplata (s poštarinom):
BiH 7,5 KM; RH 33 KN; EU 7,5 EUR; CH 8,50 CHF; SAD 13 USD;
Canada 13 CAD

Slanje preplate, dobrovoljnih priloga...:
a) poštanskom uputnicom
b) UniCredit Bank d.d. Mostar; Korisnik: Hercegovačka franjevačka provincija; Svrha: prilog Vicepostulaturi žiro-račun: 3381602276649744
devizni račun:
IBAN: BA393381604876650839
SWIFT: UNCRBA22
ISSN: 1840-3808

Urednikova riječ

fra Miljenko Stojić

Dragi čitatelji!

Ovim brojem ulazimo u 15. godinu izlaženja. Naoko ni puno ni malo. Ali je bilo i te kako važno. Pokušavali smo razbistriti mutne vode i na vidjelo iznijeti istinu ma kavna ona bila.

Istina o pobijenim hercegovačkim franjevcima i mnoštvu pobijenoga vjernoga Božjega puka posve je drukčija od onoga kako su to prikazivali jugokomunisti i kako to danas prikazuju njihovi nasljednici. Nije ni čudo. Ne može jedan totalitarni sustav, kakav je bio jugokomunistički, izreći istinit pravorijek o svojim protivnicima. Čak to ne mogu izreći ni o onima koji su »skrenuli« sa zatvorenim stazama unutar njihovih redova. Sjetimo se samo Gologa otoka. Mljeo se tu čovjek, mljela se njegova duša, bez obzira na to smatra li on da ona postoji ili ne.

Da bismo došli do prave istine, nema nam druge nego nastaviti putem lustracije, ne tek glede jugokomunista nego i glede svih onih koji nastavljaju njihovim stazama, samo u drugome ruhu. Već smo ju spominjali tu i tamo, ali učinimo to kratko opet. O njoj ne govorimo i oko nje se ne trude samo oni koji ne bi ništa mijenjali, koji bi htjeli još zamutiti vodu i uvaliti nas u nju. Najlakše ju razumijemo ako ju gledamo iz triju očista. Prvo je sudsko. Sud istražuje i kažnjava one koji su se teško ogriješili o istinu i narod. Drugo je administrativno. S važnih društvenih položaja bivaju uklonjeni oni koji su na tim položajima služili totalitarnom režimu i sada su zaprječili razvoju društva u demokratskom duhu. I na kraju dolazi treće, obrazovno. Istražujemo što se dogodilo, skupljamo svjedočanstva i dokumente, objavljujemo nove činjenice do kojih smo došli. Složit ćemo se, ovaj vid lustracije možemo i trebamo sami provoditi. Ne očekujmo da za nas to učini netko drugi. I podimo, naravno, najprije od sebe. Shvatimo što se dogodilo i na tim temeljima gradimo svoju budućnost.

Ovakve i slične misli vodile su nas svih ovih godina, a vodit će nas, uz Božju pomoć, i dalje. Naši pobijeni, naša prošlost, zaslužili su da se o njima govori istinito. Učinimo to dubinom svoga srca i dubinom svoga uma!

Mir vam i dobro!

Dekret pape Urbana VIII.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudes« i slično imaju u ovom glasili samo vrijednost ljudskog svjedočenja. »Prema odredbama vrhovnog svećenika Urbana VIII., zabranjeno je da sluga Božji, bez prethodnog dopuštenja Svete Stolice, bude predmetom javnoga crkvenog štovanja. Te odredbe nipošto ne priječe privatnu pobožnost sluzi Božjem, niti spontano širenje njegova glasa svetosti ili mučeništva i znakova. (čl. 117, § 1. i 2.)«

Ako nije pronađeno nepropisno štovanje, biskup ili njegov ovlaštenik pristupa sastavljanju izjave o neiskazivanju štovanja, tj. izjave kojom se potvrđuje da se odluke Urbana VIII. poštuju. (čl. 119, § 1.)«

Iz Upute Majka Svetaca